

вплинув на виробничу дисципліну, кваліфікацію, політичну свідомість виробничників.

Важливо дослідити питання соціальної адаптації колишніх селян в робітничому середовищі, як воно впливало на їхню психологію. Цікавим є з'ясування ставлення селян до дисципліни заводського життя, як воно переносило незадовільні умови побуту. Потребує уваги фахівців і таке непросте питання, як незадоволення селян колективізацією, що позначилось на настроях молодого поповнення робітників.

Ці та інші питання, які потребують розв'язання в історії робітничого класу насамперед зумовили перегляд корінного питання: чи відбулися якісно-кількісні зміни робітників за 5-10 років, щоб розглядати їх як новий клас, якісно відмінний від селян?

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1.Добролюбська Ю. Антропологічна методологія історичних процесів (на прикладі «нової історичної науки»): Автореф. дис. ... канд. філос. наук. – Одеса, 1999.; 2.Непіпенко Л. Політична культура Радянської України періоду непу: Дис. ... канд. іст. наук. – Харків, 2000.; 3. Капустян Г. Дві «правди», або українське село в двадцять років двадцятого століття. – Кременчук, 2003.; 4. Капустян Г. Українське село в умовах радянського політичного режиму 1920-х рр.: історіографічний огляд // Наукові праці історичного факультету Запорізького держ. ун-ту.- Запоріжжя, 2002. – С.221-224.; 5.Удод О. Про психоісторичний підхід до історії // Бористен – 2000. - №3. – С.12.; 6. Грищенко О., Стріха М. Культурна політика України: короткий історичний огляд // Хроніка 2000. – 1998. – Вип. 27-28.; 7.Брайчевський М. Конспект історії України. – К., 1993. –153 с.; 8. Рабенчук О. Робсільінспекція УСРР як інструмент політики партії більшовиків у сфері культури (1920-1934 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. –К., 2004.; 9.Криворучко О. Проблема взаємодії сільської та міської культур в УСРР в 20-х рр. (історичний аспект): Дис. канд. іст. наук. – К., 1994.; 10.Дровозюк С. Національно-культурне та духовне життя українського селянства у 20-30-х рр. XX ст. Історіографічний нарис. – Вінниця. 2005. –86 с. ;11.Тростогон А.М. Деякі аспекти розвитку взаємовідносин українського міста і села в 1920-і рр.// Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія Історія Збірник наукових праць. – Вінниця, 2000. – Вип. 2. – С.137.; 12.Тростогон А.М. Українське селянство і влада в 20-і рр. XX ст.: історіографія // Історична наука проблеми розвитку. Матеріали конференції. Новітня історія України. – Луганськ, 2002. – с.221-224.;13.Лібер Ю. Питання національної ідентичності в містах радянської України у 1920-х рр.// Україна модерна. – 1997-1998.- Число 2-3. – с.206, 211, 215.; 14.Дровозюк С. Назв. праця. – с. 205.;15.Коцур В. Історичні дослідження упереджені та об'єктивні оцінки (соціальні зміни та політичні процеси в Україні 1920-х -1930-х рр.: історіографія). - К., 1998.

Л.І. Шологон

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISУ «ДІЛО» (1922–1939 РР.)

Періодичні видання, як цінні історичні джерела, дозволяють дослідникам простежити розвиток найважливіших суспільно-політичних та національно-культурних процесів. На особливу увагу, в контексті вищевказаного, заслуговує щоденна газета «Діло», яка змістовно інформувала читачів про найважливіші події життя українців Галичини, обговорювала їхні найгостріші національні проблеми, публікувала чимало розвідок та спогадів про минуле. Досить цікаві матеріали про національно-культурне життя Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. можна отримати, переглянувши сторінки часопису «Діло» міжвоєнного періоду. На наш погляд, матеріали ретроспективного характеру були не менш цінними, ніж інформація про поточні події, оскільки вони дозволяють з'ясувати окремі невідомі аспекти важливих подій, що відбулися раніше, прослідкувати, як змінювалася оцінка тих чи інших процесів, що проходили в минулому, трансформацію поглядів окремих авторів, що є важливим для сучасної історичної науки.

Обрана тема стала об'єктом уваги багатьох дослідників. Огляд матеріалів газети «Діло» впродовж 20-30-х рр. зроблено в розвідках як істориків української діаспори, зокрема, Ю. Тернопільського, А. Животка, так і в ґрунтовних працях сучасних науковців – Ю. Шаповала, М. Романюка, М. Галушко¹. Проте вищезгадані автори лише побіжно розкрили тематику часопису, присвячену національно-культурним проблемам Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Метою статті є аналіз публікацій газети «Діло», опублікованих на сторінках щоденника в міжвоєнний період, де розкрито різноманітні аспекти культурного життя українців краю другої половини ХІХ – початку ХХ ст., щоб прослідкувати, як їхні автори оцінювали вагомні події та непересічних особистостей вказаного часового проміжку.

Газета, що побачила світ 1 вересня 1922 р., повідомила читачів: «Після 4-річної мовчанки «Діло» знову почало виходити в світ»². Редакційна стаття, написана з цього приводу, містила

інформацію про засновників часопису (головного редактора В. Барвінського, членів редколегії І. Белея, Л. Цегельського, В. Панейка) та його непересічних дописувачів (Ю. Романчука, М. Павлика, М. Грушевського, К. Левицького, М. Лозинського, О. Назарука), працю яких оцінила досить високо: «А які люде стояли на чолі редакції, які каменярі бралися за важку працю, розбиваючи тверду скалу рабства, заскоружлости, нужди, не свідомости... «Діло» ніколи не було виключно партійним органом, ніколи не заступало суто партійних інтересів, тільки обороняло націю як цілісність, стояло на сторожі прав цілого національного організму»³.

Історію заснування часопису «Діло», як періодичного видання народовців, а згодом націонал-демократів Галичини, опублікував один з активних його дописувачів О. Кузьма. Автор подав досить змістовну інформацію про плідну працю головних редакторів газети в різний час: В. Барвінського (1880–1883 рр.), А. Горбачевського (1883 р.), І. Белея (1884–1902 рр.), В. Охримовича (1902 р.), Є. Левицького (1902–1906 рр.), О. Борковського (1906 р.), Л. Цегельського (1907–1908 рр.), Я. Веселовського (1909–1911 рр.), В. Кушніра (1911–1912 рр.), В. Панейка (1912–1918 рр.) і розповів про значення часопису для національно-культурного життя краю: «Українське громадянство завдяки нашій газеті навчилося читати українську книжку. Сімдесят кілька томів «Бібліотеки найрізноманітніших повістей» стали першою тривкою основою наших бібліотек, родинних і публічних. Твори європейської літератури, подані вперше редакцією «Діла» в українським перекладі, зачали заступати нашій публіці польські романи і ще нині переховуються по бібліотеках як цінна рідкість»⁴.

З нагоди п'ятдесятої річниці виходу у світ «Діла» як щоденної газети опублікували спеціальний номер часопису зі спогадами читачів та дописувачів цього періодичного видання, зокрема, К. Левицького, Д. Левицького, О. Кузьми, В. Сімовича, К. Малицької, І. Копача.

Видатний громадсько-політичний діяч К. Левицький, згадуючи про події кінця 70-их років XIX ст., у статті «Як радили наші старі громадяни 1879 р., чи приступити до видавництва «Діла» писав про найпалкішого прихильника видання часопису наступне: «Володимир Барвінський переміг смілою політичною думкою, бо саме тому треба провідного політичного органу, щоб національну ідеологію утвердити в нашій інтелігенції та щоб опанувати думку нації і поширити її пізніше в народних масах»⁵.

Письменниця К. Малицька⁶ та гімназійний професор І. Копач⁷ згадували про поширення редакцією часопису найкращих творів української та зарубіжної літератури, що зіграло неабияку роль у формуванні світогляду провідних діячів національного руху.

Українці Галичини, окрім видання періодичних видань, розуміючи важливість діяльності національно-культурних товариств, створених в кінці XIX – на початку XX ст., влаштовували численні святкові заходи з нагоди їхніх ювілеїв. Газета «Діло» досить часто інформувала про проведення таких заходів і публікувала спогади їхніх членів. Марія Струтинська (одна з учасниць жіночого руху) у статті «Товариство українських жінок в Станіславі (з нагоди 40-літнього ювілею)» 1924 р. писала: «Основання першого жіночого товариства в Станіславі являється важним етапом в розвитку свідомости серед українського жіноцтва Галицької землі»⁸. Через десять років – 12 січня 1934 р. «Діло» опублікувало більш змістовну статтю «В 50-ліття заснування першого українського жіночого товариства в Галичині», де йшлося про здобутки товариства в організації українського жіноцтва як важливого чинника суспільного життя. На думку автора статті, провідну роль у цьому процесі відіграла Наталя Кобринська, ініціатор заснування «Товариства руських жінок» в 1884 р., «творець зорганізованого жіночого руху і піонер українського фемінізму»⁹.

З нагоди тридцяти п'яти років діяльності «Станіславського Бояна» «Діло» 29 січня 1933 р. проінформувало читачів про найважливіші здобутки вищевказаного музичного товариства: 22 випуски «Музичної бібліотеки» та організацію одного з найкращих хороших колективів Галичини¹⁰.

Чимало цікавого матеріалу опублікувала газета про відомих громадсько-політичних діячів, літераторів та науковців другої половини XIX – початку XX ст. Зокрема детальний аналіз життєвого шляху М. Грушевського зроблено на сторінках «Діла» 1926 р. в статті «Всеукраїнське свято (Ювілей акад. М. Грушевського)» з нагоди 60-ліття від дня народження академіка і 40-ліття його літературної, громадської й наукової діяльності. Оцінюючи внесок видатного історика в розбудову національного життя українців газета писала: «Свято - це радісний день для цілої соборної України, бо, дійсно, хто з наших теперішніх діячів більше заслужений перед цілою українською землею, як акад. Грушевський»¹¹.

Безперечно, не можна оминати увагою публікації часопису, присвячені століттю виходу у світ

«Русалки Дністрової» літературознавця М. Возняка, де йшла мова про труднощі, які здолали діячі «Руської трійці», щоб вона побачила світ, і про значення цього твору для української громадськості Галичини. Автор цитує слова М. Шашкевича: «При написанні низки моїх речей головною моєю ціллю було прикластися до культури української мови й причинитися до літератури в цій мові, наскільки дозволили на це мої слабкі сили. А що я переконався, що ця мова значно різниться від церковної й московської мови, шукав я її в устах народу...»¹².

1926 р. «Діло» не могло не згадати про десяту річницю з дня смерті Івана Франка, видатної постаті в політичному та літературному житті Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст., велич якої не була гідно оцінена його сучасниками. Літературознавець В. Дорошенко у статті культ Франка писав: «Великі люде не тільки не перестають жити серед своєї суспільности, закінчивши своє тілесне існування, а навпаки, зі смертю своєю оживають вони наново у вдячній пам'яті земляків, воскресають духово, щоб уже ніколи не вмерти.»¹³. Інші автори спробували зробити аналіз літературного доробку Великого Каменяра¹⁴, закликали громадськість долучитися до повного видання його творів, в тому числі епістолярної спадщини письменника, а всіх, хто мав честь працювати з І. Франком, написати про нього свої спогади¹⁵.

Одну з таких згадок адвоката М. Західного під назвою «Як Іван Франко післав мене до гімназії» опублікували на сторінках часопису. Автор пригадував, що творчість письменника справила на нього велике враження і спонукала його, селянського сина, вступити до гімназії. Особисто автор побачив Івана Франка 1911 р., коли він приїхав у Золочів прочитати поему «Мойсей», і написав з цього приводу наступне: «Простуджений, спаралізований явився перед нами! Приємний голос, виразна вимова захопила слухачів і дедалі присутні почули голос невмирущого велетня духа»¹⁶.

Аналізуючи публіцистичну творчість І. Франка, «Діло» писало: «Кожна з них (статей у періодичній пресі – Л.Ш.) була немов послане апостола нації до всіх її живих дітей... Кожна з них була великою і незабутньою подією, справжнім одкровенням, вони формували душу і мозок покоління»¹⁷.

Українське музичне мистецтво також знайшло своє відображення на шпальтах часопису в 20-30-их рр. ХХ ст., зокрема, вшановуючи двадцяту річницю з дня смерті відомого композитора Анатолія Вахнянина, газета опублікувала низку статей про його творчу та політичну діяльність. На особливу увагу серед них заслуговує розвідка Станіслава Людкевича. Автор розповів про плідну працю композитора, який був професором гімназії і депутатом Австрійського парламенту, одним із організаторів Музичного інституту у Львові, активним учасником національно-культурних («Просвіта», «Руська Бесіда») та музичних («Теорбан», львівський «Боян») товариств. Аналізуючи творчі здібності А. Вахнянина, його сучасник зазначив: «гарний співак, фанатичний любитель хорового співу, запалений (завзятий – Л.Ш.) організатор хорових гуртків, а врешті один з передових музиків-композиторів Галичини минулого віку»¹⁸. Також на сторінках «Діла» з'явилася стаття, де зробили детальний аналіз музичного доробку композитора, акцентуючи не лише на здобутках, а й на недоліках. Автор звернув увагу на досить цікавий аспект – Анатоль Вахнянин не був музикантом за фахом, проте це не завадило йому стати одним з провідних українських композиторів Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст.¹⁹.

Не оминув увагою часопис також творчості відомого співака Олександра Мишуги, повідомляючи про його смерть на чужині (в Німеччині) 27 вересня 1922 р. Незважаючи на те, що останні роки свого життя провів поза межами рідної землі, залишався її патріотом. Про це свідчать й такі рядки автора посмертної згадки про нього: «Останньою думкою Покійника була журба про Музичне Товариство ім. Лисенка у Львові, якому й записав цілий свій масток»²⁰. Крім некрологу, «Діло» опублікувало спогади О. Мишуги, які він написав незадовго до смерті. Майбутній співак згадав, як вперше під час навчання у Львові потрапив на прем'єру оперної вистави, що й згодом стало вирішальним у виборі життєвого шляху²¹.

Українці Галичини шанували пам'ять діячів, що в другій половині ХІХ ст. плідною працею сприяли активній діяльності національних організацій. Саме тому на сторінках часопису періодично з'являлися статті, де автори знайомили читачів з діяльністю таких людей. Зокрема, К. Левицький в розвідці «Михайло Димер – давній львівський громадянин (1819–1890)» звернув увагу, що завдяки праці та коштам цієї непересічної особистості змогли побачити світ чимало українських підручників та популярних книг, адже автор «більшу частину накладів покривав власним коштом та поширював видавничі накладди, як ідеологічну пропаганду»²².

В іншій посмертній згадці під назвою «Володимир Лукич Левицький», крім повідомлення про смерть відомого українського літератора та громадського діяча, розповіли про найважливіші його

здобутки, адже він був редактором перших популярних календарів «Просвіти», що виходили протягом 1880-1885 рр., часопису «Зоря» у Львові (1890–1896 рр.), літературного збірника «Ватра» у Стрию 1886 р. Завдяки його громадській роботі в містечку Винники, що під Львовом, постав величавий пам'ятник Тарасу Шевченку, збудували будинок «Просвіти», започаткували роботу кооперативні установи²³. Отже, на сторінках часопису «Діло» протягом 20-30-х рр. XX ст. було опубліковано чимало публіцистичних статей, спогадів та посмертних згадок, що складають цікавий джерельний матеріал для вивчення національно-культурного життя українців Галичини другої половини XIX – початку XX ст. За допомогою публікацій щоденної газети можна з'ясувати причини виходу у світ «Діла» і дізнатися про діячів, причетних до його видання, отримати інформацію про діяльність національно-культурних товариств Галичини другої половини XIX – початку XX ст. в статтях, надрукованих з нагоди святкування їхніх ювілеїв. Чимало різнопланового матеріалу на шпальтах часопису присвячено видатним українським громадсько-політичним діячам, науковцям, літераторам, митцям, що дозволяють з'ясувати те, як нащадки оцінили їх внесок у розвиток українського національно-культурного життя.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Тернопільський Ю. Українська преса з перспективи 150-ліття. – Джерсі-Сіті, 1974 – С. 22; Животко А. Історія української преси. – Мюнхен, 1989 – 90. – С. 240 – 242; Шаповал Ю. Часопис «Діло» (1880 – 1939 рр.): історія, проблеми, люди // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 1995. – С. 5 – 45; Романюк М.М., Галушко М.В. Українські часописи Львова 1848 – 1939 рр.: історико-бібліографічне дослідження: у 3 т. – Т. 1. 1848 – 1900 рр.– Львів, Світ, 2001. – С. 373 – 375; 2. Діло. – 1922. – 1 вересня. 3. Там само; 4. Кузьма О. З історії «Діла» // Діло.–1923.–30 серпня; 5. Левицький К. Як радили наші старші громадяни 1879 р., чи приступити до видавництва «Діла» // Діло. – 1938. – 14 січня; 6. Малицька К. Доріжкою спогадів // Діло.–1938.–14 січня; 7. Копач І. З моїх споминів про «Діло» // Діло. – 1938. – 14 січня; 8. Струтинська М. Товариство українських жінок в Станіславі (з нагоди 40-літнього ювілею) // Діло. – 1924. – 23 лютого; 9. В 50-ліття заснування першого українського жіночого товариства в Галичині // Діло. – 1938. – 12 січня; 10. 35-ліття Станіславського «Бояна» // Діло. – 1933. – 29 січня; 11. Всеукраїнське свято (Ювілей акад. М.Грушевського) // Діло. – 1926. – 3 жовтня; 12. Возняк М. Століття «Зорі» Маркіяна Шашкевича // Діло. – 1934. – 5 травня; 13. Дорошенко В. Культ Франка // Діло. – 1926. – 2 травня; 14. Дорошенко В. Діапазон Франкової творчості // Діло. – 1926. – 28 травня; 15. Німчук І. Обов'язок перед пам'яттю Франка // Діло. – 1926. – 30 квітня; 16. Західний М. Як Іван Франко післав мене до гімназії // Діло. – 1926. – 2 червня; 17. Лисяк П. Творець – велить. У десяти роковини смерті Франка // Діло. – 1926. – 28 травня; 18. Німчук І. З концертної салі. Концерт в пам'ять Анатолія Вахнянина // Діло. – 1928. – 12 травня; 19. Людкевич С. Анатоль Вахнянин. У 20-ті роковини смерті // Діло. – 1928. – 21 травня; 20. Посмертна згадка про Олександра Мишугу // Діло. – 1922. – 27 вересня; 21. Зі споминів Олександра Мишуги // Діло. – 1922. – 27 вересня; 22. Левицький К. Михайло Димер - давній львівський громадянин (1819 – 1890) // Діло. – 1938. – 30 серпня; 23. Володимир Лукич Левицький (Посмертний спомин) // Діло. – 1938. – 19 жовтня.

В.А. Тучинський, П.С. Григорчук

МОЛДАВСЬКА АВТОНОМНА РАДЯНСЬКА СОЦІАЛІСТИЧНА РЕСПУБЛІКА У СКЛАДІ УРСР 1924 – 1940 РР.: ІСТОРІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Одним з важливих завдань вітчизняної історичної науки є дослідження проблем минулого національних меншин. Молдавська національна меншина України мало привертала увагу дослідників як в Україні, так і в Молдові. Цікавою та маловідомою сторінкою українсько-молдавських взаємин є історія Молдавської Автономної Республіки, що існувала у складі УРСР у міжвоєнний період. Утворення Молдавської АРСР на території лівобережного Придністров'я, де завжди переважало українське населення, зумовлювалось не інтересами місцевих молдаван, а бажанням приєднати Бессарабію до складу СРСР і поширити ідеї більшовицької революції на Балкани.

Першу спробу дослідити історіографію вказаної проблеми зробили на початку 70-х рр. історики Республіки Молдови¹. Окремі аспекти історіографії соціально-економічного та політичного розвитку МАРСР розглядаються у дослідженні О. Рафальського². Актуальні проблеми утворення Автономної Республіки в сучасній історіографії досліджуються у невеликій за обсягом науковій розвідці О. Галущенко³. Однак вказані праці торкаються лише невеликого кола проблем історії Молдавської Автономної Республіки.

Автор публікації ставить за мету дати характеристику найважливіших праць вітчизняних та зарубіжних істориків, у яких досліджуються внутрішні та зовнішні передумови, а також основні